

नेपाल लेखापरीक्षणमान ५००

लेखापरीक्षण प्रमाण

(अन्तराष्ट्रिय गुणस्तर नियन्त्रणमान, लेखापरीक्षण पुनरावलोकन, अन्य आश्वस्तता तथा सम्बद्ध सेवाहरु घोषणाहरुको हाते पुस्तक सन् २०१० अंग्रेजी संस्करणको अनुवाद)

विषयसूची

	अनुच्छेद
परिचय	
यस ने.ले.प.मा.को क्षेत्र	१-२
लागु हुने मिति	३
उद्देश्य	४
परिभाषा	५
आवश्यकता	
पर्याप्त लेखापरीक्षण प्रमाण	६
लेखापरीक्षण प्रमाणको प्रयोग हुने सूचना	७-९
लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्न छानिएका विषयहरुको जाँच	१०
लेखापरीक्षण प्रमाणको विश्वासनियता माथि विसंगती वा सन्देह	११
कार्यान्वयन वा अन्य व्याख्यात्मक सामाग्रीका पर्याप्त उचित लेखापरीक्षण प्रमाण	क१-क२५
लेखापरीक्षण प्रमाणका लागि प्रयोग हुने सूचना	क२६-क५१
लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्न छानिएका विषयहरुको जाँच	क५२-क५६
लेखापरीक्षण प्रमाणको विश्वासनियतामाथि विसंगती वा सन्देह ..	क५७

नेपाल लेखापरीक्षणमान (ने.ले.प.मा.) ५०० को “लेखापरीक्षण प्रमाण” लाई ने.ले.प.मा.२०० को “स्वतन्त्र लेखापरीक्षकको समग्र उद्देश्य र नेपाल लेखापरीक्षणमान अनुसारको लेखापरीक्षण संचालन” संयोजनमा अध्ययन गर्नुपर्नेछ ।

परिचय

यस नेपाल लेखापरीक्षणमानको क्षेत्र

१. यस नेपाल लेखापरीक्षणमान (ने.ले.प.मा.) ले बताउँछकी वित्तीय विवरणहरूको लेखापरीक्षणमा कसरी लेखापरीक्षण प्रमाण कायम गरिएको छ र लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी लेखापरीक्षण कार्यविधीको अनुमान तथा सम्पादन, पर्याप्त र उचित लेखापरीक्षण प्रमाण कायम गरिएको छ र लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गरी सोको आधारमा उपयुक्त निष्कर्ष निकाल्न सके जस्को आधार लेखापरीक्षकको राय हुनु पर्दछ।
२. लेखापरीक्षणको सिलसिलामा प्राप्त सम्पूर्ण लेखापरीक्षण प्रमाणमा यो लेखापरीक्षणमानको प्रयोग हुन्छ। अन्य लेखापरीक्षणमानहरूले लेखापरीक्षणका विशेष पक्षहरूको वारेमा बताउँछ, (उदाहरणका लागि लेखापरीक्षणमान ३१५^१), लेखापरीक्षण प्रमाण निश्चित शिर्षक (Particular Topic)संग सम्बन्धित प्राप्त हुन सक्तछ (उदाहरणका लागि ने.ले.प.मा.५७०^२),लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्ने विशेष कार्यविधी (उदाहरणका लागि ने.ले.प.मा.५२०^३), ने.ले.प.मा. २००^४ र ने.ले.प.मा. ३३०^५ र पर्याप्त र उचित लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्ने सकिएको छ कि छैन भनि मूल्यांकन पनि हो।

१ ने.ले.प.मा. ३१५ निकाय र यसको वातावरणको जानकारीबाट सारभूत गलत जोखिमको पहिचान र निर्धारण

२ ने.ले.प.मा. ५७० अविच्छिन्नता

३ ने.ले.प.मा. ५२० विश्लेषणात्मक प्रक्रियाहरू

४ ने.ले.प.मा. २०० स्वतन्त्र लेखापरीक्षकका समग्र उद्देश्य र नेपाल लेखापरीक्षणमान अनुसार लेखापरीक्षकको कार्य सम्पादन

५ ने.ले.प.मा. ३३० निर्धारित जोखिम सम्बन्धि नेपालरीक्षकको जवाफ

लागू हुने मिति

३. यो ने.ले.प.मा. नेपाल चार्टर्ड एकान्टेन्ट्स संस्थाबाट अंग्रेजी संस्करण लागू भए अनुसार सोही मिति देखि यो ने.ले.प.मा. कार्यन्वयन हुनेछ ।

उद्देश्य

४. लेखापरीक्षकको उद्देश्य लेखापरीक्षण कार्यावधिको परिकल्पना र कार्यान्वयन यसरी गर्ने कि जसबाट पर्याप्त उचित लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्न सक्षम हुनका साथै उपयुक्त निष्कर्ष निकालेका आधारमा लेखापरीक्षकको राय बनेको हुन्छ ।

परिभाषा

५. यस नेपाल लेखामानहरूको उद्देश्यका लागि, निम्ननुसार शब्दहरूको अर्थ उल्लेख गरिएको छ ।
- क. लेखा अभिलेख-शुरुलेखाको प्रविष्टी र समर्थन गरिने अभिलेखहरू, जस्तै विद्युतिय कोष हस्तान्तरण (Fund Transfers) को जाँच तथा अभिलेखहरू; करारहरू, साधारण र सहायक खाताहरू, गोश्वरा प्रविष्टि (Journal Entries) र वित्तीय विवरणहरूमा भएका अन्य समायोजनहरू जुन गोश्वरा प्रविष्टिमा देखिएको हुँदैनन् र अभिलेखहरू जस्तै कामको तालिका र स्प्रेडशीट (Spreadsheets) खर्च बाँडफाँडको समर्थन गरीएका गणनाहरू, मिलानहरू र खुलासाहरू ।
- ख. उपयुक्तता : (लेखापरिक्षण प्रमाणको) लेखापरीक्षण प्रमाणको गुणको मापन गर्नुपर्छ कि यस्को सांदर्भिकता र विश्वासनियताले निष्कर्षमा पुग्न सहयोग पुऱ्याउँछ, जहाँ लेखापरीक्षकको राय आधारित हुन्छ ।
- ग. लेखापरीक्षण प्रमाण : लेखापरीक्षकले निष्कर्षमा पुग्न प्रयोग गरीएको सूचना जस्मा लेखापरीक्षकको राय आधारित हुन्छ । लेखापरीक्षण प्रमाणले दुवै सूचना लेखाङ्कनको अभिलेखमा

उल्लेखित वित्तीय विवरणहरूमा र अन्य सूचनामा रहेका (Underlying) विवरण समावेश हुन्छ ।

- घ. व्यवस्थापनको विशेषज्ञ-लेखा तथा लेखापरीक्षणको क्षेत्र बाहेक विशेषज्ञता प्राप्त गरेको एउटा व्यक्ति वा संख्या जसको कार्य निकायले निकायको वित्तीय विवरणको तयारीमा गर्दछ ।
- ङ. पर्याप्तता : (लेखापरीक्षण प्रमाणको) लेखापरीक्षण प्रमाणको मात्राको मापन गर्नु । लेखापरीक्षण प्रमाणको संख्याको आवश्यकता पर्दछ, जुन लेखापरीक्षकको तथ्यपरक गलत विवरणमा जोखिमको निर्धारण गर्न र त्यस्तो लेखापरीक्षण प्रमाणको मात्रा आवश्यक हुन्छ ।

आवश्यकता

पर्याप्त, उचित लेखापरीक्षण प्रमाण

६. लेखापरीक्षकले परिकल्पना र लेखापरीक्षण कार्याविधिको कार्यान्वयन गर्ने छुन् कि त्यो पर्याप्त र उचित लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्ने उद्देश्यका लागि उचित परिस्थितीमा संचालन गरिन्छ ।

लेखापरीक्षणको प्रमाणको रूपमा सूचनाहरूको प्रयोग

७. लेखापरीक्षण प्रक्रिया तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा लेखापरीक्षकले लेखापरीक्षणको प्रमाणको रूपमा प्रयोग गरीने सूचनाहरूको सान्दर्भिकता र भरपर्दोतामा ध्यान दिनु पर्दछ । (सन्दर्भ: अनुच्छेद क२६-क३३)

लेखापरीक्षण प्रमाणको रूपमा प्रयोग हुन सक्ने सूचना

८. व्यवस्थापनको विज्ञको कामको उपयोग गर्दै लेखापरीक्षण प्रमाण तयार गर्न प्रयोग गरिएका सूचनाहरू, लेखापरीक्षकले लेखापरीक्षकको उद्देश्य अनुरूपको कामकोलागि विशेषत विज्ञको कामको आवश्यकता रहेको हुन्छ । (सन्दर्भ: अनुच्छेद क३४-क३६)
- क. विज्ञको दक्षता, क्षमता, वास्तविकताको मूल्याङ्कन गर्नु । :सन्दर्भ अनुच्छेद क३७-क४३)

- ख. त्यस्तो विज्ञको कामको बुझाई प्राप्त गर्नु, र : सन्दर्भ अनुच्छेद क४४-क४७)
- ग. सम्बन्धित विवरणको लेखापरिक्षण प्रमाणकोलागि विज्ञको सहयोगबाट सो कार्यको मूल्याङ्कन गर्नु : सन्दर्भ : अनुच्छेद, क४८)
९. जब निकायद्वारा तयार गरीएको सूचनाको प्रयोग गरीन्छ, लेखापरीक्षकले लेखापरीक्षणको उद्देश्यका लागि ती सूचनाहरु पर्याप्त मात्रामा विश्वसनीय छन् कि छैनन् हेर्नुपर्ने हुन्छ। परीस्थिती अनुसार आवश्यक कुरा समावेश गर्दै :
- क. लेखापरीक्षण प्रमाणको विषयमा सूचनाको शुद्धता र पूर्णता प्राप्ती गर्नु : सन्दर्भ: अनुच्छेद, क४९-५०)
- ख. लेखापरीक्षणको उद्देश्यका लागि ती सूचनाहरु पर्याप्त मात्रामा यथोचित र सविस्तार छन् की छैनन् भनी मूल्याङ्कन गर्नु : सन्दर्भ: अनुच्छेद, क५१)

लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्न जाँचका विषयहरुको चयन गरिनु

१०. जब नियन्त्रणको जाँच र मूल्याङ्कनकोलागि परिकल्पना गरीन्छ, लेखापरीक्षकले जाँचका लागि छानिने विषयहरुको माध्यम निर्धारण गर्नेछन् त्यो लेखापरीक्षण कार्यविधिको उद्देश्य प्राप्तिकालीग प्रभावकारी हुनेछ। (सन्दर्भ: अनुच्छेद, क५२-क५६)

लेखापरीक्षण प्रमाणमा असंगती (Inconsistency) वा विश्वासनियतामा आंशका

११. यदि :
- क. लेखापरीक्षण प्रमाण एउटा स्रोतबाट प्राप्त देखि अर्को स्रोतबाट प्राप्त संग असंगत हुन सक्तछ, र
- ख. लेखापरीक्षण प्रमाणको रुपमा प्रयोग गरीएको सूचनाको विश्वासनियतामा लेखापरीक्षकको आंशका छ, त्यस्तो अवस्थामा सो कुरालाई स्पष्ट गर्न लेखापरीक्षण कार्यविधिमा

आवश्यक संशोधन वा थप गर्नुपर्ने गरी निर्धारण गर्न र त्यो तथ्यको प्रभावलाई विचार गर्दै यदि केही लेखापरीक्षणका अन्य पक्षहरूलाई हेर्नुपर्ने भए हेर्ने । सन्दर्भ; अनुच्छेद, क५७)

कार्यान्वयन र अन्य व्याख्यात्मक सामाग्री

पर्याप्त उचित लेखापरीक्षण प्रमाण (सन्दर्भ:अनुच्छेद,६)

क१. लेखापरीक्षकको राय र प्रतिवेदनलाई समर्थन गर्न लेखा परीक्षण प्रमाणको आवश्यकता छ । यो लेखापरीक्षण संचालनको अवस्थामा लेखापरीक्षण कार्यविधी संचालनबाट प्राथमिक रुपमा प्राप्त गर्ने छ र यो उत्तरोत्तर बढ्दै जाने प्रकृतीको हुन्छ । यस्तै कसै गरेपनि, अन्य स्रोतबाट प्राप्त सूचना समावेश गर्छ । जस्तै; अगाडिको लेखापरीक्षण (लेखापरीक्षकले अगाडीको लेखापरीक्षणमा कुनै फरक देखा परेमा त्यस्को प्रभाव वर्तमान लेखापरीक्षणमा पनि पर्न सक्तछ) वा एउटा फर्मको ग्राहकको स्विकृती र निरन्तरताको लागि गुण नियन्त्रण कार्यविधी थप कार्यको लागि निकायको वाह्य तथा आन्तरिक स्रोतकालागि, निकायको लेखाका अभिलेखहरू लेखापरीक्षण प्रमाणकालागि महत्वपूर्ण स्रोत हुनेछन् । तापनि व्यवस्थापनको विज्ञको कामद्वारा तयार गरीएको लेखापरीक्षण प्रमाणमा ती सुचना तर्फको प्रयोग हुन सक्तछ । लेखापरीक्षण प्रमाणले दुवै सूचना प्राप्त गर्दछ कि व्यवस्थापनको दावीको मद्दत तथा समर्थन र कुनै सुचना जुन दावी खण्डन योग्य छ । यस्को अतिरीक्त केही मुद्दाहरूमा लेखापरीक्षकले सुचना अभावमै प्रयोग गरेको र त्यसकारण त्यस्तै पनि लेखापरीक्षण प्रमाण बन्छ । उदाहरणकोलागि, व्यवस्थापनको अनुरोध गरीएको प्रतिनिधित्व गराउन अस्वीकृत जनाएको ।

क२. लेखापरीक्षकहरूको कार्य लेखापरीक्षकको राय बन्नु भनेको लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गरिरहनु र मूल्याङ्कन गरीनु हो । लेखापरीक्षण कार्यविधीहरू लेखापरीक्षण प्राप्त गर्न निरीक्षण, अवलोकन, समर्थन (Confirmation) पुन गणना, पुन कार्यान्वयन र विश्लेषणात्मक कार्य

विधिहरु, प्राय केही एकिकरण/संयोग (Combination) मा सोधपुछ समेतलाई समावेश गर्न सक्दछ । तापनि सोधपुछले महत्वपूर्ण लेखापरीक्षण प्रमाण उपलब्ध गराउन सक्तछ, र गलत विवरणको प्रमाण पनि उपलब्ध गराउन सक्तछ । सोधपुछ मात्रैले साधारणत प्रतिज्ञाको तहमा तथ्यगत गलत विवरणको अभावमा पर्याप्त लेखापरीक्षण प्रमाण उपलब्ध गराउन सक्तैन नकी नियन्त्रणहरुको संचालन प्रभावकारीता हुन्छ ।

क३. नेपाल लेखापरीक्षणमान २००^६ ले व्याख्या गर्छ, विवेकशील आश्वासन प्राप्त हुन्छ की जब लेखापरीक्षकले लेखापरीक्षण जोखिम घटाउनलाई पर्याप्त उपयुक्त लेखापरीक्षण प्रमाण (त्यस्तै, त्यो जोखिम, जब वितीय विवरणहरुले तथ्यगत रूपमा गलत विवरण दिन्छ, तब लेखापरीक्षकले उपयुक्त राय व्यक्त गर्दछ) एउटा स्वीकार युक्त तल्लो तह (Low Level) मा प्राप्त गर्दछ ।

क४. लेखापरीक्षण प्रमाणको पर्याप्तता र उपयुक्तता अन्तरसम्बन्धित छन् । पर्याप्तता लेखापरीक्षण प्रमाणको संख्यात्मक मापन हो । लेखापरीक्षकको जोखिम गलत विवरण निर्धारण द्वारा प्रमाणित लेखापरीक्षणको संख्यात्मक विवरणको मापन गर्न आवश्यक छ । (अधिक निर्धारण जोखिमहरु धेरै लेखापरीक्षण प्रमाणको आवश्यकता) र त्यस्तो प्रमाणको गुणद्वारा (अधिकतम गुण, थोरै प्रमाणको आवश्यकता) धेरै लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्नु, कसै गरे पनि यसको कम गुणलाई मिन्हा दिनु हुँदैन ।

क५. उपयुक्त लेखापरीक्षण प्रमाणको गुणको मापन हो कि यसको सान्दर्भिकता र यसको विश्वासनियताको निष्कर्ष, जुन लेखापरीक्षकको रायमा आधारित छ सो निकाल्न सहयोग उपलब्ध गराउँछ । प्रमाणको विश्वासनियता यसको स्रोत र प्रकृतिका आधारमा प्रभावित हुन्छ र जहाँ यो प्राप्त पनि हुन्छ ।

६ ने.ले.प.मा. २०० अनुच्छेद. ५

क६. नेपाल लेखापरीक्षणमान ३३० ले पर्याप्त र उपयुक्त लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्नुपर्ने आवश्यकताको निर्धारण गर्दछ।^७ कि स्वीकार योग्य तल्लो तहबाट जोखिम घटाउनको लागि पर्याप्त र उपयुक्त लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्न सकिने छ र त्यस उस्ले लेखापरीक्षक उपयुक्त निष्कर्ष निकाल्न समर्थ हुन्छ, जस्मा लेखापरीक्षकको राय आधारित हुन्छ, जुन पेशागत निर्णयको विषय हो। नेपाल लेखापरीक्षणमान २०० ले यस्ता विषयहरुको छलफललाई लेखापरीक्षण कार्यविधीको प्रकृतीको रूपमा, वित्तीय विवरणको समय सीमाहरु (Timeliness) फाईदा र खर्चको विच सन्तुलन, जुन लेखापरीक्षकले आफ्नो पेशागत निर्णय गर्ने बेलामा प्रयोग गर्दा आवश्यक वस्तुहरु हुन की पर्याप्त र उपयुक्त लेखापरीक्षण प्रमाण प्रस्ट गर्न सकिने छ।

लेखापरीक्षण प्रमाणको स्रोतहरु :

क७. केही लेखापरीक्षण प्रमाणहरु लेखापरीक्षण कार्यविधि सम्पन्न गर्दा लेखा अभिलेख जाँचबाट प्राप्त हुनेछ। उदाहरणकोलागि, विश्लेषण र पुनरावलोकन, वित्तीय प्रतिवेदन प्रक्रियामा अपनाइएका कार्यविधीहरुको पुनः सम्पादन र सम्बन्धि किसिमहरु र एउटै सुचना प्रयोगको मिलान आदी। यस्तो लेखापरीक्षण कार्यविधी सम्पादन द्वारा लेखापरीक्षकले निर्धारण गर्न सक्तछ की लेखाको अभिलेखहरु आन्तरिक रूपमा एकरूपताका र वित्तीय विवरणहरुसँग मिलेका छन्।

क८. धेरै आश्वासन सामान्यतया विभिन्न स्रोतहरुबाट प्राप्त एकरूपताको लेखापरीक्षण प्रमाणबाट लेखापरीक्षण प्रमाण वा विभिन्न पद्धतिको विषय वस्तुहरुका विश्लेषण गरेर प्राप्त हुन्छ। निकायको स्वतन्त्र स्रोतबाट समर्थन गर्ने गरी प्राप्त सुचनाहरुले लेखापरीक्षकले लेखापरीक्षण प्रमाणबाट प्राप्त विश्वासनियता बढाउँछ, त्यो आन्तरिक रूपमा उत्पन्न भएको हुन्छ। जस्तै: लेखाको अभिलेख भित्र रहेको प्रमाण वैठकहरुको निर्णयहरु र व्यवस्थापन प्रतिनिधित्व।

७ ने.ले.प.मा..३३० अनुच्छेद २६

क९. निकायको स्वतन्त्र स्रोतहरूबाट प्राप्त सूचनालाई लेखापरीक्षकले प्रमाणको रूपमा प्रयोग गर्न सक्तछ, जस्मा तेस्रो पक्षको पुष्टिहरू विश्लेषको प्रतिवेदन र प्रतिस्पर्धाहरू विषयका तथ्याङ्कसंग (Benchmarking Data) तुलनामा गरीन्छ ।

लेखापरीक्षण प्राप्त गर्नका लागि लेखापरीक्षण कार्यविधीहरू :

क१०. आवश्यकताद्वारा र अगाडी व्याख्या नेपाल लेखापरीक्षणमान ३१५ र ३३० मा लेखापरीक्षण प्रमाण उपयुक्त निष्कर्ष निकाल्न जस्मा लेखापरीक्षकको राय आधारित हुन्छ, जुन सम्पादन गर्दा प्राप्त हुन्छ ;

क. जोखिम निर्धारण कार्यविधीहरू र

ख. अगाडीका लेखापरीक्षण कार्यविधीहरू जुन समावेश गर्छ;

अ. नियन्त्रणको जाँच जब नेपाल लेखापरीक्षणमान (ने.ले.प.मा.) द्वारा आवश्यक छ वा जब लेखापरीक्षकले सो गर्न निर्देश गर्दछ ।

आ. स्वतन्त्र अस्तित्व भएको कार्यविधीहरू विवरणहरूको जाँच र स्वतन्त्र अस्तित्व भएको विश्लेषणात्मक कार्यविधीहरू समावेश गर्दछ ।

क११. तल अनुच्छेद क१४-क१५ मा व्याख्या गरीएका लेखापरीक्षण कार्यविधीहरूको प्रयोग जोखिम निर्धारण कार्यविधीमा हुन सक्तछ, नियन्त्रणको जाँच वा स्वतन्त्र अस्तित्वको कार्यविधीहरू, लेखापरीक्षकले परीप्रेक्षमा आधारित भई प्रयोग गर्छ । नेपाल लेखापरीक्षणमान ३३० मा व्याख्या गरीए अनुसार अगाडीको लेखापरीक्षणबाट प्राप्त गर्न सकिने लेखापरीक्षण प्रमाण, निश्चित परिस्थितीमा लेखापरीक्षकले निरन्तर आवश्यकता स्थापित गर्न प्रयोग गरेको लेखापरीक्षण कार्यविधी जहाँबाट उपयुक्त लेखापरीक्षण प्रमाण उपलब्ध हुनसक्तछ ।

क१२. लेखापरीक्षण कार्यविधीको प्रयोग हुँदाको प्रकृती र समय त्यो तथ्यद्वारा प्रभावित हुन्छ, की केही लेखाका तथ्याङ्क र अन्य सूचनाहरू विद्युतिय ढाँचामा उपलब्ध हुन सक्तछ वा निश्चित बुँदामा वा निश्चित समयमा

मात्र । उदाहरणको लागि, स्रोत सामाग्री, जस्तै: खरिद आदेशहरु र वीलहरु मात्र विद्युतीय रूप (Electronic Form) मा उपलब्ध हुन सक्तछ, जब फर्मले विद्युतीय व्यापार वा जाँच पछि फ्याकिएको जब निकायको गोदाम तथा स्रोतको सजिलो बनाउन प्रयोग गरिने गरीने पद्धती प्रयोग गर्दछ ।

क१३. निश्चित समय पछि केही विद्युतीय सूचनाहरु प्राप्त गर्न नसकिने हुन्छ । उदाहरणको लागि, यदि फाईलहरु परिवर्तन गरीएका छन् र यदि व्याक अप (Back up) फाईल देखापर्दैन । त्यसै अनुरूप लेखापरीक्षकको पुनरावलोकनको दृष्टिले केही सूचनाहरु राख्न अनुरोध र तोकिएको समयमा लेखापरीक्षण कार्यविधीहरु संचालन जब सूचनाहरु उपलब्ध हुन्छ ।

निरीक्षण

क१४. निरीक्षणले अभिलेख वा कागजातहरुको जाँच, वाह्य वा आन्तरिक जे भएपनि कागजको आकृति, विद्युतिय रूप विश्वासनियतालाई समावेश गर्दछ । अभिलेख र कागजातहरुको निरीक्षणले विश्वासनियता लाई फरक पारिएको लेखापरीक्षण प्रमाण प्रकृति र स्रोतमा आधारित र आन्तरिक अभिलेख तथा कागजातहरुको विषयमा उत्पादनमाथिको नियन्त्रणको प्रभावकारीतामा भरपर्दो उपलब्ध गराउछ । निरीक्षणको एउटा उदाहरण नियन्त्रण माथिको जाँच नै अभिलेखका लागि अधिकारपत्रको प्रमाणको निरीक्षण गर्नु हो ।

क१५. केही कागजातहरुले एउटा सम्पत्तिको अस्तित्वको प्रत्यक्ष लेखापरीक्षण प्रमाणको रूपमा स्पष्ट गर्दछ । उदाहरणकोलागी , एउटा कागजात जस्ले वित्तीय सामाग्री निर्माण गरी रहेको हुन्छ, जस्तै, एउटा शेयर वा वोण्ड । यस्ता कागजातहरुको निरीक्षणले स्वामित्व वा मूल्यको विषयमा आवश्यक लेखापरीक्षण प्रमाण उपलब्ध गराउन आवश्यक हुँदैन । यस्को अतिरिक्त सम्पादन गरीएको करारको निरीक्षणले निकायको लेखा सम्बन्धि नीतिको प्रयोग सँग सम्बन्धित लेखापरीक्षण प्रमाण उपलब्ध गराउँछ । जस्तै, राजस्व वा आमदानीको स्थिती (Revenue Recognition) ।

क१६. सम्पत्तिको निरीक्षणले उनीहरूको अस्तित्वसँग सम्बन्धित विश्वसनीय लेखा परीक्षण प्रमाण उपलब्ध गराउँछ तर निकायको अधिकार र कर्तव्यको विषय वा सम्पत्तिको मूल्याङ्कनको विषयमा प्रमाण दिन आवश्यक हुँदैन । जिन्सी गत आइटम (Individual Inventory Items) को निरीक्षणले जिन्सीको गणनाको अवलोकन सत्य भएको जनाउँछ ।

अवलोकन

क१७. अवलोकनले तरिकाहरूमा हेरिरेहुनु वा कार्यविधीहरूद्वारा सम्पादन गरीएकोलाई जनाउँछ, उदाहरणको लागि, निकायको कर्मचारीद्वारा जिन्सी गणनाको लेखापरीक्षकले अवलोकन वा कार्यविधीको सम्पादन सम्बन्धी लेखापरीक्षण प्रमाण उपलब्ध गराउँछ तर अवलोकन गरेको समय सम्म सीमित रहन्छ, र तथ्यद्वारा कि अवलोकन गरीएको कार्यले कसरी तरिका वा कार्यनीति सम्पादन भएको छ, भने प्रभाव पार्न सक्तछ । हेर्नुहोस ने.ले.प.मा. ५०१ जिन्सीको गणनाको अवलोकनकोलागि अगाडीको बाटो देखाउन ।^५

वाह्य पुष्टि

क१८. एउटा वाह्य पुष्टिले लेखापरीक्षकले लेखापरीक्षण प्रमाण तेस्रो पक्षबाट लेखापरीक्षकसँग प्रत्यक्ष लिखित जवाफ दिएको आधारमा प्राप्त गर्दछ (त्यो कायम भएको पक्ष), कागजी रूपमा वा विद्युतीय रूपमा वा अन्य माध्यममा । वाह्य पुष्टि कार्यविधीहरू सधैंभरी विश्वसनीय छन्, जब उनीहरूको ग्राहक र उसको निश्चित लेखा जिन्सीसँग दावीका साथ संबोधन गरिन्छ । तापनि वाह्य पुष्टि लेखा जिन्सी सँग मात्र सीमित गरिन आवश्यक छैन । उदाहरणको लागि, लेखापरीक्षकले संभौताका शर्तहरूका वारेमा पुष्टिकोलागि अनुरोध गर्न सक्दछ वा तेस्रो पक्षसँग रहेको निकायको कारोबार उक्त पुष्टिको अनुरोधको परिकल्पना गरीएको छ, कि यदि संभौतामा कुनै परिवर्तन भएको छ, र यदि छ भने त्यस्को

८ ने.ले.प.मा. ५०१, “लेखापरीक्षण प्रमाण-छानिएका विषयहरूमा विशेष विचार”

विश्वासनीय विचरण के हुन ? वाह्य पुष्टि कार्यविधिहरुको प्रयोग निश्चित अवस्थाहरुको अभावमा लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्न गरिन्छ । उदाहरणको लागि, संगसगै अर्को संभौता (Side Agreement) को अभावमा त्यस्ले आम्दानीको मान्यतामा प्रभाव पार्न सक्नेछ । हेर्नुहोस् नेपाल लेखापरीक्षणमान ५०५ अगाडिको वाटो देखाउन ।^९

पूनःगणना (Recalculation)

क१९. पूनःगणना कागजातहरुको वा अभिलेखको गणितीय शुद्धता जाँच गरिनुलाई जनाउछ । पूनःगणना मानिसद्वारा वा विद्युतीय साधनद्वारा गर्न सकिने छ ।

पूनःकार्यसम्पादन (Reperformance)

क२०. पुनकार्यान्वयनले लेखापरीक्षकको कार्यविधिहरु वा नियन्त्रणको स्वतन्त्र कार्यान्वयनलाई समावेश गर्छ र निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको भागको रूपमा सम्पन्न गरिएको हुन्छ ।

विश्लेषणात्मक कार्यविधिहरु

क२१. वित्तीय तथा अन्य तथ्याङ्कसँगको मनासिव (Plausible) सम्बन्धको विश्लेषण वित्तीय सूचनाको आधारमा गरिनुलाई विश्लेषणात्मक कार्यविधिहरुले जनाउछ । विश्लेषणात्मक कार्यविधिहरु आवश्यक पहिचान भएका घटवढहरु वा अन्य सम्बन्धीत सूचनाहरु सँग नमिलेका विवरण वा एउटा निश्चित रकमले आशातित भिन्नता भएको मूल्य निर्धारण गर्नु । हेर्नुहोस् ने.ले.प.मा.५२० अगाडीको वाटो देखाउन ।

सोधपुछ

क२२. लेखापरीक्षकले दुवै वित्तीय वा गैर वित्तीय (Non-Financial), निकायभिन्न वा निकाय बाहिर का सम्बन्धित व्यक्तिहरूसँग छलफल तथा संवाद गर्नसक्नेछ । सोधपुछलाई व्यापक रूपमा लेखापरीक्षणद्वारा अन्य

९ ने.ले.प.मा.५०५ वाह्य पृष्टि

लेखापरीक्षण कार्यविधिबाट लिखित सोधपुछ समेत हुनसक्तछ । सोधपुछ गरेकोमा जवाफ प्रष्ट गरेको मूल्याङ्कन गरिनु सोधपुछको तरिकाको एउटा समग्र भाग हो ।

क२३. सोधपुछ को लिखित जवाफले लेखापरीक्षकलाई सो सूचना अगाडि प्राप्त गर्न नसकेको वा लेखापरीक्षण प्रमाणसँग समर्पित भएको सूचना दिन्छ । वैकल्पिक रूपमा जवाफले सूचना प्रदान गर्न सक्छ र सो सूचना अन्य सूचनासँग विशेषत फरक देखिन सक्ने गरी लेखापरीक्षकले प्राप्त गर्न सक्नु पर्दछ । उदाहरणकोलागि, व्यवस्थापन नियन्त्रणमा अस्वीकार गर्ने सम्भावित सूचनासँग सम्बन्धीत केही मुद्दाहरुमा सोधपुछ उसको जवाफले लेखापरीक्षकलाई थप लेखापरीक्षण कार्यविधी संचालन गर्न वा त्यसलाई परिवर्तन गर्ने आधार उपलब्ध गराउँछ ।

क२४. तथापी सोधपुछ द्वारा समर्पित प्रमाण प्राप्त गर्नु धेरै जसोमा विशेष महत्व छ व्यवस्थापनको अभिप्राय विषयमा सोधपुछको मुद्दामा व्यवस्थापनको अभिप्रायको समर्थनमा सूचना सिमित मात्रामा प्राप्त हुनेछन् । ती मुद्दाहरुमा व्यवस्थापनको आफ्नो उल्लेखित अभिप्राय लिएर हिड्ने विगतको इतिहासको बुझाई, व्यवस्थापनको निश्चित कार्यको स्रोतकालागि उल्लेखित छनौट र सोधपुछद्वारा प्राप्त हुने समर्थित प्रमाणसँग सम्भावित सूचना व्यवस्थापनको विशेष कार्यको श्रोतको पछि लाग्ने क्षमताको निर्धारण गराउन सक्नेछ ।

क२५. केही तथ्यहरुको सम्मानमा, लेखापरीक्षकले यस्ताई व्यवस्थापनबाट लिखित प्रतिनिधि प्राप्त गर्ने र जहाँ उपयुक्त हुन्छ तिनीहरुमा शासकिय व्यवस्थाका विषयमा मौखिक सोधपुछ आधारमा प्रष्ट गर्ने आवश्यक ढाँचा छ ।

लेखापरीक्षण प्रमाणको रूपमा प्रयोग हुनसक्ने सूचना :

सान्दर्भिक (Relevance) र विश्वासनियता: सन्दर्भ : अनुच्छेद ७)

क२६. अनुच्छेद क१ मा लेखिए अनुसार लेखापरीक्षण कार्य संचालन भैरहेको अवस्थामा संचालित लेखापरीक्षण कार्यविधीहरुबाट प्राथमिक रूपमा प्राप्त हुने लेखापरीक्षण प्रमाण हुनेछ तव यस्ले अन्य स्रोतहरुबाट प्राप्त

हुने सूचनाहरु समाविष्ट हुने छ । उदाहरणका लागि, अगाडिको लेखापरीक्षणहरु, निश्चित परिस्थितीजन्य अवस्था र ग्राहकको स्वीकृतीका लागि निकायको नियन्त्रण कार्यविधिहरु र निरन्तरता आदि । त्यो लेखापरीक्षणको कार्यले सबै लेखापरीक्षण प्रमाणहरु सम्बन्धी विश्वासनियतामा आधारित छ सो प्रमाणित समेत भएको छ ।

सान्दर्भिक (Relevance)

क२७. सान्दर्भिक (Relevance) ले लेखापरीक्षण कार्यविधिहरुको उद्देश्यहरुको तर्क संगत सम्वादसंग वा सापेक्षक स्थितीमा र जहाँ उपयुक्त छ, त्यो प्रतिज्ञा विचाराधिन छ । संगतिको सूचना लेखापरीक्षणको प्रमाणको रूपमा प्रयोग हुन सक्तछ र सो जाँचको निर्देशनद्वारा प्रमाणित हुन सक्तछ । उदाहरणका लागि यदि लेखापरीक्षण कार्यविधिको उद्देश्यको जाँच वा भुक्तानी दिनुपर्नेको मूल्यांकन, अभिलेख गरिएको भुक्तानी दिन बाँकी विश्वसनीय नहुन सक्तछ तर त्यस्तो सूचनाको जाँच पछि आउने विभाजनहरु, भुक्तानी नगरेका विलहरु, आपूर्तिकर्ताको भनाई र नमिलिको पाप्त हुनुपर्ने प्रतिवेदन समेत विश्वसनीय हुन सक्तछ ।

क२८. एउटा खडा गरिएको लेखापरीक्षण कार्यविधिहरुले लेखापरीक्षण प्रमाण उपलब्ध गराउन सक्तछ कि त्यो निश्चित प्रतिज्ञाकालागि विश्वसनीय हुन सक्तछ तर अन्यहरु होइन । उदाहरणका लागि, समयावधि समाप्ती पछि प्राप्त हुनुपर्ने हकको संकलनसंग सम्बन्धित कागजातहरुको निरीक्षणले अस्तित्व र मूल्यांकनसंग सम्बन्धित लेखापरीक्षण प्रमाण उपलब्ध गराउन सक्तछ तर समय सिमा तोक्नु आधार मिति (Cutoff) आवश्यकता हुँदैन । त्यसरी नै निश्चित प्रतिज्ञा सम्बन्धि लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गरिरहेको उदाहरणका लागि, मौज्जातको अस्तित्व अर्को प्रतिज्ञा संग सम्बन्धित लेखापरीक्षण प्रमाणको सट्टामा प्राप्त हुने होइन । अर्को अर्थमा लेखापरीक्षण प्रमाण विभिन्न स्रोतहरु वा विभिन्न प्रकृतिको धेरै जसो समान प्रतिज्ञाको लागि विश्वसनीय हुन सक्तछ ।

क२९. नियन्त्रणको जाँचहरुको परिकल्पना नियन्त्रणको संचालन प्रभावकारीताको मूल्याङ्कन संरक्षणमा वा हटाउनु र सच्चाउनु, प्रतिज्ञाको तहमा भएको तथ्यगत गलत विवरण हुन । नियन्त्रणहरुको

जाँचको परिकल्पना विश्वसनीय लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्न गरिन्छ, जसले पहिचान नभएका अवस्थाहरू (Identifying Conditions) (विशेषताहरू वा गुणहरू) त्यसले नियन्त्रणको कार्यान्वयनको संकेत र भुकाव परिस्थितिहरू जसले उपयुक्त कार्यान्वयनबाट भएका अवस्थाहरू देखाउँछ । ती अवस्थाहरूको उपस्थिती र अनुपस्थितीले लेखापरीक्षकद्वारा जाँच गर्न सकिन्छ ।

क३०. अस्तित्व जनाउने कार्यविधिहरू प्रतिज्ञा तहमा रहेका तथ्यगत गलत विवरणलाई समावेश गरेको छ । अस्तित्वमा आउने कार्यविधिहरूको परीकल्पनाले जाँचको उद्देश्यसंग सम्बन्धित पहिचान भएका अवस्थाहरू (Identifying Conditions) जसले विश्वसनीय प्रतिज्ञामा गलत विवरणको निर्माण आदि समेतलाई समावेश गर्छ ।

विश्वासनियता (Reliability)

क३१. भरपर्दो सूचनालाई लेखापरीक्षण प्रमाणको रूपमा प्रयोग गरिन्छ र त्यसकारण लेखापरीक्षण आफै, यसको स्रोत र प्रकृतिद्वारा प्रभावित हुन्छ, र त्यस्तो परिस्थिती जस अनुसार यो प्राप्त छ, नियन्त्रण माथिको तयारी तथा मर्मत संभारको जहाँ आवश्यक छ समेतलाई समावेश गर्दछ । त्यसकारण, विभिन्न किसिमका लेखापरीक्षण प्रमाणहरूको भरपर्दो रूपमा सामान्यीकरण गर्नु महत्वपूर्ण अपवादको विषय हुन । जव सूचनालाई लेखापरीक्षण प्रमाणको रूपमा प्रयोग गरिन्छ, जुन निकाय भन्दा वाह्य स्रोतबाट प्राप्त हुन्छ अस्तित्वमा रहेको परिस्थितिले यस्को विश्वासनियता नहुन सक्तछ यदि त्यो स्रोत ज्ञात छैन वा एउटा व्यवस्थापनको विज्ञमा वास्तविकताको आशा हुन सक्तछ, तल उल्लेखित लेखापरीक्षण प्रमाणको विश्वसनीयता को सामान्यीकरण उपयोगी हुन सक्तछ;

- लेखापरीक्षण प्रमाणको विश्वासनियता बढाउँछ, जव यो निकाय भन्दा वाहीरको स्वतन्त्र स्रोतबाट प्राप्त हुन्छ ।
- लेखापरीक्षण प्रमाणको विश्वसनीयता ले उत्पन्न गर्ने आन्तरिक रूपमा वृद्धि हुन्छ, जव त्योसंग सम्बन्धित नियन्त्रणहरू,

यसमाथि तयारी र मर्मत संभार निकायद्वारा लागू गरिंदा प्रभावकारी हुने समेत समावेश गरिएको हुन्छ ।

- लेखापरीक्षण प्रमाण प्रत्यक्षरूपमा लेखापरीक्षकद्वारा प्राप्त हुन्छ । (उदाहरणका लागि, नियन्त्रणको प्रयोगको अवलोकन) भन्दा अप्रत्यक्ष रूपमा प्राप्त गरेको लेखापरीक्षण प्रमाण वा अनुमानद्वारा बढी विश्वसनीय हुन्छ । (उदाहरणका लागि, नियन्त्रणको प्रयोगका विषयमा सौधपुछ)
- मौखिक रूपमा प्राप्त प्रमाण भन्दा कागजी रूपमा वा विद्युतिय वा अन्य माध्यममा प्राप्त लेखापरीक्षण प्रमाण बढी विश्वसनीय हुन्छ । (उदाहरणका लागि समकालिन (Subsequent) बैठकको लिखित अभिलेख पछि आउने छलफलका विषयमा मौखिक प्रतिनिधित्व भन्दा बढी विश्वसनीय हुन्छ) ।
- लेखापरीक्षण प्रमाण उपलब्ध गराउदा मौलिक कागजातहरू फोटोकपी वा हुवहु (दुरुस्त) वा विद्युतिय कागजातका विद्युतीय अभिलेखहरू (Digitized) वा अन्यथा विद्युतिय रूपमा परिवर्तन गरेको भन्दा बढी भरपर्दो हुन्छ र सो तिनीहरूको तयारी र मर्मत संभारमा भरपर्ने हुन्छ ।

क३२. नेपाल लेखापरीक्षणमान ५२० ले विश्लेषणात्मक कार्यविधीहरू अस्तित्व जनाउने कार्यविधीको रूपमा परिकल्पना गर्ने उद्देश्यले प्रयोग भएका तथ्याँकहरूको भरपर्दोसंग सम्बन्धित अधिल्ला दिनहरूकालागि आँकडा देखाउने कार्य गर्दछ ।^{१०}

क३३. नेपाल लेखापरीक्षणमान २४० ले परिस्थितिहरूसँग बताउछ, जहाँ लेखापरीक्षकलाई त्यो विश्वास गर्ने कारण छ कि एउटा कागजात

१० ने.ले.प.मा., अनुच्छेद ५(क)

भरपर्दो नहुन सक्तछ वा संसोधन हुन सकने छ, सो परिमार्जनवीना लेखापरीक्षकलाई खुलासा गरिएको हुन्छ।^{११}

व्यवस्थापनको विज्ञद्वारा प्रस्तुत गरिएका सूचनाहरुको विश्वसनीयता (सन्दर्भ अनुच्छेद ८)

क३४. निकायको वित्तीय विवरणको तयारी गर्न लेखा तथा लेखापरीक्षणको क्षेत्र भन्दा फरक विज्ञताको आवश्यकता पर्छ, त्यसरी नै वास्तविकता गणनाहरु, मूल्याङ्कनहरु वा ईन्जिनियरिङ तथ्यांक । निकायले वित्तीय विवरण तयार गर्न कर्मचारीको वा विज्ञको रुपमा ती क्षेत्रको आवश्यक विज्ञता प्राप्त विज्ञलाई राख्न सक्तछ । सो गर्न असफल भएमा जव त्यस्तो विज्ञताले तथ्ययुक्त गलत विवरणको जोखिमहरुको आवश्यकता अनुसार वृद्धि गर्दछ ।

क३५. व्यवस्थापनको विवरण निर्माण गर्न प्रयोग गरिएका सूचनाहरु लेखापरीक्षण प्रमाणको रुपमा प्रयोग गरिन्छ, त्यहाँ यस नेपाल लेखापरीक्षणमानको अनुच्छेद ८ को आवश्यकताको प्रयोग हुन्छ । उदाहरणका लागि, एउटा व्यक्ति वा संगठनले विज्ञको रुपधारण (Possess Expertise) गर्न सक्तछ जहाँ अवलोकन योग्य बजार छैन त्यहाँ धितोपत्रको उचितमूल्य अनुमानको नमुना प्रयोग गर्न सक्तछ । यदि व्यक्ति वा संगठनले प्रयोग गर्छ कि त्यो विज्ञता अनुमान गर्नका लागि निकायले आफ्नो वित्तीय विवरण तयार गर्न उपयोग गर्दछ, त्यो व्यक्ति वा संगठन एउटा व्यवस्थापनको विज्ञ हो र अनुच्छेद ८ को प्रयोग हुन्छ । यदि, अर्को अर्थमा, त्यो व्यक्ति वा संगठनले निजी कारोवारको मूल्यसंग सम्बन्धित तथ्यांक उपलब्ध गराउछ, अन्यथा निकायलाई प्राप्त हुदैन, जुन निकायले आफ्नो अनुमान पद्धतिमा उपयोग गर्दछ । त्यस्ता सूचनाहरु, यदि लेखापरीक्षण प्रमाणको रुपमा उपयोग गरिएको छ भने लेखापरीक्षणमानको अनुच्छेद ७ संग

११ ने.ले.प.मा.२४० "लेखापरीक्षकको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षणमा जालसाज संग सम्बन्धित उतरदायित्व" अनुच्छेद १३

सम्बन्धित हुन्छ तर निकायद्वारा व्यवस्थापनको विज्ञको रूपमा प्रयोग गरिदैन ।

क३६. यस लेखापरीक्षणमानको अनुच्छेद ८ को आवश्यकता अनुरूप वर्तमान लेखापरीक्षण प्रमाणहरूको प्रकृति, समयसीमा जस्ता कुराहरू निम्न कुराहरूद्वारा प्रभावित हुन सक्तछन् :

- व्यवस्थापन विज्ञले सरोकार राखे अनुसारको विषयको प्रकृति र विषमता (Complexity)।
- विषयमा तथ्यपरक गलत विवरणको जोखिमहरू ।
- लेखापरीक्षण प्रमाणको वैकल्पिक स्रोतहरूको उपलब्धता ।
- व्यवस्थापनको विज्ञको कामको प्रकृति, क्षेत्र र उद्देश्यहरू ।
- निकायद्वारा बहाल गरिएको व्यवस्थापनको विज्ञ हो वा एउटा पक्षद्वारा विश्वसनीय सेवाहरू उपलब्ध गराउन राखिएको हो ।
- वर्तमानमा जुन व्यवस्थापनले नियन्त्रण गर्न सक्तछ वा व्यवस्थापनको विज्ञको काममा प्रभाव पार्नसक्तछ ।
- व्यवस्थापन विज्ञ प्राविधिक कार्यान्वयन मानको विषय हो वा अन्य पेशागत वा औद्योगिक आवश्यकता हो ।
- व्यवस्थापन विज्ञको काममाथि निकायको प्रकृति र वर्तमानमा कुनै नियन्त्रण ।
- लेखापरीक्षणको ज्ञान र व्यवस्थापन विज्ञको अनुभवको विज्ञताको क्षेत्र ।
- लेखापरीक्षकको कामको अतितको अनुभवको विज्ञता ।

व्यवस्थापन विज्ञको योग्यता, क्षमताहरू र वास्तविकता: सन्दर्भ: अनुच्छेद,८(क)

क३७. योग्यता व्यवस्थापनको विज्ञको प्रकृति र विज्ञताको तह संग सम्बन्धित हुन्छ । क्षमता व्यवस्थापन विज्ञको कुशलता जुन परिस्थितीहरूमा योग्यताको प्रयोग हुन्छ, संग सम्बन्धित हुन्छ, । क्षमताहरूलाई प्रभाव पार्ने

तत्वहरु समावेश गर्न सक्तछ, उदाहरणको लागि, भौगोलिक स्थान र समय र श्रोतहरुको उपलब्धता । वास्तविकता संभावित प्रभावहरु त्यो ढल्किन्छ, विचारको द्वन्द्व वा अन्यको प्रभाव व्यवस्थापन विज्ञको पेशागत वा विज्ञता र निकायभित्र विज्ञको कामका साथ कुनै नियन्त्रणहरु एउटा व्यवस्थापनको विज्ञद्वारा पेश गरिएको सूचनाको विश्वासनियता महत्वपूर्ण अवयवहरु हुन् ।

क३८. व्यवस्थापनको विज्ञको योग्यता, क्षमताहरु र वास्तविकता सँग सम्बन्धित सूचनाहरु विभिन्न स्रोतहरुबाट आउछन् जस्तै :

- विज्ञको अतितको कामसंगको व्यक्तिगत अनुभव,
- विज्ञसंग छलफलहरु,
- विज्ञको कामसंग परिचित अन्यहरूसंग छलफलहरु,
- विज्ञको योग्यताहरुको ज्ञान, पेशागत संस्था अवस्था वा उपयोग संलग्नता, व्यवसायकोलागि अनुभवपत्र, वा अन्य किसिमको वाह्य मान्यता,
- प्रकाशित लेखहरु वा त्यो विज्ञद्वारा लेखिएको पुस्तकहरु,
- एउटा लेखापरीक्षकको विज्ञता, यदि कुन, व्यवस्थापनको विज्ञद्वारा पेश गरिएको सूचना जसले पर्याप्त र उपयुक्त लेखापरीक्षण प्रमाणको रूपमा प्राप्त गरिरहन सहयोग पुऱ्याउँछ ।

क३९. व्यवस्थापन विज्ञको योग्यता, क्षमताहरु, र वास्तविकताहरुको मूल्याङ्कनसँग सम्बन्धित विषयहरु समावेश हुन्छन् कि विज्ञको काम प्रविधिक कार्यान्वयन मानको विषय हो वा अन्य पेशागत वा उद्योगको आवश्यकताहरु उदाहरणका लागि, आचरणिय मानहरु (Ethical Standards) र अन्य पेशागत निकायको सदस्यताको शर्तहरु वा उद्योग हो संलग्नता अनुमतिपत्र प्रदान गर्ने निकायको मान्यता दिएको ।

Acrediation) को मानहरु, वा कानुन वा नियमहरुद्वारा लगाईएका शर्तहरु ।

क४०. अन्य विषयहरु त्यो पनि सान्दर्भिक हुन सक्तछ, समावेश गर्छ:

- व्यवस्थापन विज्ञको योग्यताको विषय जसकोलागि विज्ञको कम प्रयोग हुन सक्तछ, विज्ञको क्षेत्रभित्रको कुनै विशेष लक्षणको क्षेत्र समावेश गरिरहेको हुन्छ । उदाहरणको लागि, एउटा निश्चित जीवन विमाङ्गीय (Actuary) सम्पत्ति र वीमाकर्ता विशेषज्ञता कारण हुनसक्तछ, तर निवृत्तिभरण गणनाहरु सम्वन्धी सिमित विज्ञता हुन्छ ।
- व्यवस्थापन विज्ञको योग्यता सम्वन्धित लेखाको आवश्यकता संग मिल्दो हुनुपर्दछ । उदाहरणकालागि अनुमान र तरिकाको ज्ञान, जहाँ प्रयोग हुन सक्तछ, र प्रयोग हुनसक्ने वित्तीय विवरणको आधारशिलासंग अनुरूप समावेश छन् ।
- कि आशा नगरिएका घटनाहरु, अवस्थामा आएको परिवर्तन वा लेखापरीक्षणको प्रगतिहरुमा व्यवस्थापनको विज्ञको योग्यता, क्षमता र वास्तविकताको प्रारम्भीक मूल्यांकनको पूनःविचार गर्न आवश्यक हुने लेखापरीक्षण कार्यविधीहरुको परिणामबाट प्राप्त हुने लेखापरीक्षण प्रमाणहरुलाई जनाउँछ ।

क४१. परिस्थितिहरुको फराकिलो क्षेत्रले वास्तविकतालाई दर्साउने छ । उदाहरणका लागि, आफ्नो स्वार्थको त्रास (Threats), सामाजिक त्रास, परिचित त्रास, त्रासलाई घटाउन सक्तछ, र वाह्य वनावट (उदाहरणका लागि, व्यवस्थापनको विज्ञको पेशा, कानुन वा नियम) वा व्यवस्थापनको विज्ञको कामको वातावरणद्वारा (उदाहरणका लागि, गुण नियन्त्रण नीति र कार्यविधिहरु) द्वारा श्रृजना हुन सक्तछ ।

क४२.. तापनि, सुरक्षाले व्यवस्थापनको विज्ञको वास्तविकताको सबै त्रासहरु हटाउन सक्तैन, जस्तै दवाउने त्रास (Intimidation Threats) निकायमा संलग्न विज्ञलाई भन्दा निकायका पूर्णकालिन विज्ञलाई कम महत्वको हुन सक्ने छ, र सुरक्षाको प्रभावकारिता जस्तै गुण नियन्त्रण

नीति र कार्यविधिहरु ठूला हुन सक्तछन् । किनभने, वास्तविकतालाई निकाय कर्मचारी भैरहँदा सधैँ भरी श्रृजित त्रासभएको देखिने छ, निकायद्वारा रोजगार एउटा विज्ञ उद्देश्य भन्दा बढी मनपराउने गरि सामान्यत निकायका अरु कर्मचारी भन्दा बढी आदर गर्न सकिदैन ।

क४३. निकायद्वारा लगाईएको एउटा विज्ञको वास्तविकता जब मूल्यांकन गरिन्छ, व्यवस्थापनसँग छलफलहरुले विज्ञको वास्तविकतालाई त्रास श्रृजना हुन सक्तछ र कुनै प्रयोग हुन सक्ने सुरक्षाहरु, कुनै पेशागत शर्तहरु जुन विज्ञ लाई लागू हुन्छ सो समाविष्ट गरिन्छ र ती सुरक्षाहरु उपयुक्त छन् कि भनी मूल्यांकन गरिने छ । स्वार्थहरु र सम्बन्धहरुले त्रास श्रृजना गरिरहँदा समावेश हुन सक्तछन् :

- वित्तीय स्वार्थहरु
- व्यवसायिक तथा व्यक्तिगत सम्बन्धहरु
- अन्य सेवाहरुको व्यवस्था

व्यवस्थापनको विज्ञको कामको एउटा समझदारीहरु प्राप्त गरिरहनु: सन्दर्भ: अनुच्छेद ८(ख))

क४४. व्यवस्थापनले सम्बन्धित क्षेत्रको विज्ञको समझदारीमा समावेश गर्दछ । सम्बन्धित क्षेत्रको विज्ञताको समझदारी लेखापरीक्षकको विश्वास, कि लेखापरीक्षकसँग व्यवस्थापनको विज्ञको मूल्यांकन गर्ने विज्ञता छ, वा लेखापरीक्षकलाई उद्देश्यका लागि लेखापरीक्षकको विज्ञताको आवश्यकता छ को संयोगबाट प्राप्त हुनेछ।^{१२}

क४५. व्यवस्थापन विज्ञको क्षेत्रको दृष्टिकोण सम्बन्धमा लेखापरीक्षकको समझदारी समावेश हुनसक्तछ :

- कि विज्ञको क्षेत्रको विशिष्टता यस भित्र छ, त्यो लेखापरीक्षणसँग सम्बन्धित हुन सक्तछ ।

१२ ने.ले.प.मा.६२०"लेखापरीक्षकको विज्ञको उपयाग काममा" अनुच्छेद ७

- कि केही पेशागत वा अन्य मानहरु र नियमनकारी वा कानुनी आवश्यकताको प्रयोग ।
- व्यवस्थापनको विज्ञले के अनुमानहरु र तरिकाहरु प्रयोग गर्‍यो र के ती विज्ञको क्षेत्रमा सामान्यतः स्वीकार गरियो र वित्तीय प्रतिवेदनको उद्देश्यका लागि उपयुक्त छ ।
- व्यवस्थापनको विज्ञले प्रयोग गरेका आन्तरिक वा वाह्य तथ्यांक वा सूचनाको प्रकृति ।

क४६. निकायद्वारा राखिएका व्यवस्थापनको विज्ञको मुद्दामा त्यहाँ सामान्यतय अनुबन्धपत्र (Engngemant letter) वा अन्य लिखित ढाँचाको सम्झौता (Written form of Agreement) विज्ञ र निकायका बीच हुने छ । त्यो सम्झौताको समझदारी प्राप्त गरीरहने छ, त्यसले लेखापरीक्षणलाई तल उल्लेखित लेखापरीक्षकको उद्देश्यहरुकालागि उपयुक्तता निर्धारण गर्न सहयोग पुऱ्याउने छ;

- विज्ञको कामको प्रकृति, क्षेत्र र उद्देश्यहरु ।
- व्यवस्थापन र त्यसको विज्ञको सापेक्षीक भुमिका र उत्तरदायित्वहरु ।
- व्यवस्थापन र त्यो विज्ञका बिच छलफलको प्रकृति, समय सारिणी र क्षेत्र, त्यो विज्ञद्वारा उपलब्ध गराउने कुनै प्रतिवेदनको ढाँचा समेत समावेश छ ।

क४७. निकायद्वारा राखिएका विज्ञको मुद्दामा, यसमा मिल्ने गरी लिखित सम्झौता हुनेछ । लेखापरीक्षकलाई आवश्यक समझदारीको बाटो पहिचान गर्दा विज्ञ र अन्य व्यवस्थापनको समस्याहरुसंगको सोधपुछ ज्यादै उपयुक्त हुन सक्तछ ।

व्यवस्थापन विज्ञको कामको उपयुक्तताको मूल्यांकन गरिनु (सन्दर्भ: अनुच्छेद, ८(ग))

क४८. विवेक जव व्यवस्थापनको विज्ञको कामको उपयुक्तताको मूल्यांकन आवश्यक प्रतिज्ञाका लागि लेखापरीक्षण प्रमाण गरिरहँदा समावेश गर्न सकिन्छ;

- विज्ञको ठहर वा निष्कर्षको विश्वासनियताको र विवेकसिलता, त्यसको अन्य लेखापरीक्षण प्रमाणसंगको एकरूपता, र कि तिनीहरु वितीय विवरणमा उपयुक्तताका साथ देखिएको हुनुपर्नेछ ।
- यदि विज्ञको काममा अर्थयुक्त (Significant) अनुमान र तरिकाहरुको प्रयोग समावेश छ भने ती अनुसार र तरिकाहरुको विश्वासनियता र मनासिबकता (Reasonableness) को ती अनुमानहरु र तरिकाहरु, र
- यदि त्यो विज्ञको काम स्रोत तथ्याङ्कको अर्थयुक्त प्रयोग हुन्छ भने, ती स्रोत तथ्याङ्कको विश्वासनियता, पूर्णता र यथार्थता ।

निकायद्वारा तयार गरिएका सूचना तथा लेखापरीक्षणको उद्देश्यकालागि प्रयोग गरिएका: (सन्दर्भ: अनुच्छेद, ९(क)-(ख))

क४९. लेखापरीक्षकले विश्वसनीय लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्ने क्रममा, निकायद्वारा तयार गरीएको जुन लेखापरीक्षण कार्यविधी । कार्यन्वयनकालागि प्रयोग गरिएको छ सो पर्याप्त मात्रामा पूर्ण र यथार्थ हुनुपर्दछ । उदाहरणकोलागि मूल्य सूचनाको यथार्थताद्वारा प्रमाणित विक्री मात्राको अभिलेखको निर्धारित मूल्यको प्रयोगद्वारा आय लेखापरीक्षणमा पर्ने प्रभाव । त्यसरी नै यदि लेखापरीक्षकले एउटा जम्मा संख्याको जाँच गर्न चाहेमा, उदाहरणको लागि, भुक्तानीहरु निश्चित विशेषताका लागि (उदाहरणको लागि: अधिकारप्रदान), त्यो परीक्षणको परिणाम कम विश्वसनीय हुने छ, यदि त्यो जम्मा संख्याबाट छानिएको विषय जाँचकालागि पूर्ण हुन सक्तैन ।

क५०. त्यस्तो सूचनाको लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्ने विषयमा यथार्थता र पूर्णताकालागि सो सूचनालाई तत्कालै वास्तविक लेखापरीक्षण कार्यविधिको प्रयोग गरी कार्यन्वयन गरिने छ, जव त्यस्तो लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गरिरहने लेखापरीक्षण कार्यविधीको एउटा पूर्ण भाग हो । अर्को परीस्थितीमा, लेखापरीक्षकले लेखापरीक्षण प्रमाण यथार्थता र पूर्णताको त्यस्तो सूचनाको नियन्त्रणमाथिको जाँचद्वारा सूचनाको तयारी

तथा मर्मत संभार समेत गर्ने छ । केही अर्को परिस्थितीमा, कसै गरेपनि, लेखापरीक्षकले निधो गर्ने छ कि थप लेखापरीक्षण कार्यविधिको आवश्यकता छ ।

क५१. केही मुद्दाहरूमा, लेखापरीक्षकले निकायद्वारा तयार गरिएको सूचना अन्य लेखापरीक्षण उद्देश्यका लागि निकायको कार्यन्वयन मापनको प्रयोग गर्ने ईच्छा राख्न सक्तछ । उदाहरणका लागि, लेखापरीक्षकले विश्लेषणत्मक कार्यविधीका लागि निकायको निरीक्षण कृयाकलापका लागि तयार गरिएको सूचनाको प्रयोग गर्ने छ । जस्तै, आन्तरिक लेखापरीक्षकको प्रतिवेदन । यस्ता कुराहरूमा, लेखापरीक्षण प्रमाणको उपयूक्तता प्राप्त गर्ने कार्य प्रभावित हुन्छ कि ती सूचनाहरू लेखापरीक्षण उद्देश्यहरूकालागि पर्याप्त मात्रामा छोटो वा विस्तृत छन् उदाहरणका लागि, व्यवस्थापनद्वारा प्रयोग गरिएको कार्यान्वयन मापन सारयुक्त गलत विवरणहरू छोटो पर्याप्त हुन सक्तैन ।

लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्न छानिएका विषयहरूको लागि जाँच: (सन्दर्भ: अनुच्छेद, १०)

क५२. एउटा प्रभावकारी जाँचले वर्तमानमा उपयूक्त लेखापरीक्षण प्रमाण उपलब्ध गराउछ कि अन्य लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त भएको वा प्राप्त हुन सक्ने लेखापरीक्षणको उद्देश्यका लागि पर्याप्त हुने छ । जाँचका लागि छानिएका विषयहरू लेखापरीक्षकलाई अनुच्छेद ७ द्वारा लेखापरीक्षण प्रमाणको रूपमा प्रयोग गरिएका सूचनाको विश्वासनीयता र विश्वस्तता आवश्यक हुन्छ, त्यसको पर्याप्तता (Sufficiency) अर्को पक्ष, जाँचकोलागि छानिएको विषयहरूको एउटा महत्वपूर्ण विचार हो । लेखापरीक्षकलाई जाँचका लागि छानिएका विषयहरूको माध्यमहरू;

- सबै विषयहरू छानिनु (१०० जाँचिनु),
- विशेष विषयहरू छानिनु, र
- लेखापरीक्षण नमुनाहरू ।

ती माध्यामहरू कुनै एक वा ती माध्यामहरूको संयोजनहरूको उपयूक्तता निश्चित परिस्थितीमा आधारित हुनेछ । उदाहरणको लागि, प्रतिज्ञासंग

सम्बन्धित सारभूत गलत विवरणको जोखिमको जाँच गरिएको र ती माध्यमहरूको व्यवहारिकता र दक्षता ।

छानिएका सबै विषयहरू

क५३. लेखापरीक्षकले निर्णय गर्छ कि विषयका सम्पूर्ण संख्याको परिक्षण गर्नु ज्यादै उपयुक्त हुने छ कि त्यस्तै कारोवारका श्रेणीको अनुपात वा लेखा मौज्जात बनाउँछ (वा संख्या भित्रको तह) । नियन्त्रको जाँचको लागि ज्यादै साधारण हुन्छ । १०० प्रतिशत परिक्षण उपयुक्त हुने छ, जब, उदाहरणका लागि,

- जम्मा संख्या निर्माण; सानो संख्या ठूलो मूल्य भएको विषय ।
- त्यहाँ एउटा अर्थयुक्त जोखिम छ, र अन्य माध्यमहरूले पर्याप्त, उपयुक्त लेखापरीण प्रमाण उपलब्ध गराउन सक्तैन ।
- दोहोरिरहने प्रकृतिको गणना वा अन्य तरिकाले सूचना पद्धतिले स्वतः १००% परिणामको खर्चलाई बचाउँछ ।

छानिएका विशिष्ट विषयहरू

क५४. लेखापरीक्षकले जम्मासंख्याबाट एउटा विशिष्ट विषय छान्ने निर्णय गर्ने छ । यो निर्णय गरिरहँदा, लेखापरीक्षकको निकायसँगको समझदारीलाई प्रभाव पार्ने तत्वहरू सम्बन्धित हुनसक्छ, सारयुक्त गलत विवरणको जोखिम निर्धारण गरिएको र त्यो जम्मासंख्याको विशेषता जाँचेका हुन्छ । विशिष्ट विषयहरू नमुना विहिन जोखिमको विषय हो । विशिष्ट विषयहरू छान्दा समावेश हुने ;

- बढी मूल्य वा गाँठी विषयहरू (*Key Items*) -लेखापरीक्षकले विशिष्ट विषयहरू छान्दा जम्मासंख्या भित्रबाटै छान्ने निर्णय गर्नुपर्नेछ । किनभने, तिनीहरू धेरै मूल्य भएका हुन्छ वा अन्य केही चरित्रहरू देखाउछन्, उदाहरणकोलागि विषयहरू अस्वभाविक (*Unusual*) विशेषता जोखिमयुक्त वा त्यसको एउटा गलतिको इतिहास छ ।

- सबै विषयहरु एउटा निश्चित रकममा-लेखापरीक्षकले विषयहरु जाँच गर्न निर्णय गर्नेछ, जसको अभिलेखित मूल्यले निश्चित रकम नाप्छ, त्यसैले कारोवार श्रेणीकोवारे लेखामौज्दातको कुल रकमको ठूलो अनुपातलाई भिडाउनु पर्दछ ।
- सूचना प्राप्त गर्ने विषयहरु-लेखापरीक्षकले तथ्य सम्बन्धि सूचना प्राप्त गर्ने विषयहरुको जाँच गर्न सक्नेछ, जस्तै-निकायको प्रवृत्ति वा कारोवारको प्रकृति ।

क५५. कारोवारहरुको श्रेणी वा लेखामौज्दातबाट विशिष्ट विषयहरु परिक्षणका छानिन्छ, जुन आफैमा लेखापरीक्षण प्रमाण संकलन गर्ने कार्य धेरै जसो प्रभावकारी माध्यम बन्नेछ । यसले लेखापरीक्षण नमुना बनाउदैन । लेखापरीक्षण कार्यविधिहरुको विषय यसरी नै छान्ने हो भने सबै जम्मा संख्यालाई प्रक्षेपण गर्ने गरी परिणाम दिन सक्दैन । त्यसरी नै, विशिष्ट विषयहरुको छनौट परिक्षणले जम्मा संख्याको ताकेता सम्बन्धि प्रमाण उपलब्ध गराउन सक्तैन ।

लेखापरीक्षण नमुना

क५६. लेखापरीक्षण नमुना सम्पूर्ण जम्मा संख्याको नमुना लिएको आधारमा परिक्षण गरी निष्कर्ष निकाल्ने गरी निर्माण गरिएको छ । लेखापरीक्षक नमुनाको छलफल नेपाल लेखापरीक्षणमान ५३०^१मा गरिएको छ ।

लेखापरीक्षण प्रमाणमा असम्बद्धता वा विश्वसनीयता आशंका (सन्दर्भ: अनुच्छेद, ११)

क५७. विभिन्न स्रोतहरुबाट लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्ने वा विभिन्न प्रकृतिले देखाउछ कि लेखापरीक्षणको एउटा व्यक्तिगत विषय विश्वानिय हुदैन । जस्तै, एउटा स्रोत प्राप्त लेखापरीक्षण प्रमाण अर्को स्रोतसंग असम्बद्ध हुन्छ । यस्तो अवस्थाको श्रृजना, उदाहरणको लागि, व्यवस्थापनसंगको सोधपूछको जवाफ, आन्तरिक लेखापरीक्षण र अन्य विषय वस्तुहरुको

१३ ने.ले.प.मा ५३० "लेखापरीक्षण नमुना "

निश्चितताको जवाफकालागि वा जव कार्य संचालनको अभिभारा प्राप्त व्यक्तिहरूसँगको सोधपुछको जवाफहरु व्यवस्थापनसँगको सोधपूछको जवाफ संग मिल्दछ । नेपाल लेखापरीक्षणमान २३० ले विशेष अभिलेखिकरणका आवश्यकताहरुलाई समावेश गर्दछ । यदि लेखापरीक्षकले महत्वपूर्ण सामग्रीसंग सम्बन्धित लेखापरीक्षको अन्तिम निष्कर्षसँग लेखापरीक्षकले पहिचान गरेको सूचनाहरु एक आपसमा बाभिन्छ, भने ।